DOI: https://doi.org/10.17355/rkkpt.v34i3.66

TÓTH KÁROLY

Az autonóm gondolkodás öröksége

Tóth Károly Autonómiakísértet című kötetének budapesti bemutatója

Az ELTE TK Kisebbségkutató Intézetében 2026. május 21-én mutatták be Tóth Károly *Autonómiakísértet* című posztumusz gyűjteményes kötetét.[1] A budapesti rendezvényt megelőzően 2026. március 5-én a somorjai Fórum Kisebbségkutató Intézetben került sor a könyv első bemutatójára. A magyarországi esemény alkalmat kínált arra, hogy a szakmai közönség átfogó képet kapjon Tóth Károly szellemi, közéleti és intézményteremtő munkásságáról.

A kötet 2025-ben jelent meg a Fórum Kisebbségkutató Intézet gondozásában. A Balla Kálmán és Filep Tamás Gusztáv által összeállított, szerkesztett és jegyzetekkel ellátott, csaknem hétszáz oldalas kiadvány Tóth Károly 1982 és 2013 között született tanulmányait, esszéit, cikkeit és beszélgetéseit gyűjti egybe. A könyv nemcsak egy sokoldalú életmű összegzése, hanem a csehszlovákiai, majd a szlovákiai magyar közélet, értelmiségi önszerveződés és intézményépítés három évtizedének fontos dokumentuma is.

A budapesti bemutatón négy hozzászóló idézte fel és értékelte Tóth Károly munkásságát: František Mikloško parlamenti képviselő, a Szlovák Nemzeti Tanács egykori elnöke; Peter Zajac szlovák irodalomtudós, egyetemi oktató, volt politikus és parlamenti képviselő; Kiss Ágnes politológus, a kolozsvári Nemzeti Kisebbségkutató Intézet munkatársa; valamint Bárdi Nándor történész, az ELTETK Kisebbségkutató Intézet osztályvezetője. A bemutatót Gyurcsík Iván, a Kisebbségkutató Intézet külső munkatársa, az NKE oktatója moderálta, alább a két szlovák szöveget az ő fordításában közöljük, a szerkesztőség jegyzeteivel. A hozzászólásokból sokrétű pályakép bontakozott ki: az autonóm gondolkodóé, a közéleti kezdeményezőé, az intézményalapítóé és a munkatársakat, műhelyeket, illetve közösségeket összekapcsolni képes szervezőé.

A felszólalások egyik közös felismerése szerint Tóth Károly számára az írás, a kutatás, a közéleti szerepvállalás és az intézményépítés nem egymástól elkülönülő

[1] Tóth Károly: *Autonómiakísértet. Tanulmányok, cikkek, beszélgetések 1982–2013.* Összeállították, szerkesztették, a szöveget gondozták és jegyzetekkel ellátták, Balla Kálmán, Filep Tamás Gusztáv, Somorja: Fórum, 2025. 695.

tevékenységek voltak. Valamennyi ugyanazt az alapvető célt szolgálta: a szlovákiai magyar közösség önismeretének, önálló gondolkodásának és cselekvőképességének megerősítését.

A hozzászólók felidézték Tóth Károly részvételét az 1980-as évek alternatív irodalmi és értelmiségi mozgalmaiban, mindenekelőtt az Iródia körének tevékenységében, továbbá a rendszerváltást előkészítő ellenzéki kezdeményezésekben és az 1989 utáni szlovákiai magyar közélet megszervezésében. Kiemelt figyelmet kapott a Fórum Kisebbségkutató Intézet létrehozásában és működtetésében játszott meghatározó szerepe. Az intézet megalapításával olyan tartós szakmai keret kialakításához járult hozzá, amely lehetővé tette a szlovákiai magyar társadalom történetének, kultúrájának, nyelvhasználatának és jelenkori helyzetének rendszeres kutatását, dokumentálását, valamint nyilvános megvitatását.

A személyes visszaemlékezések az intézményalapító és közéleti gondolkodó mögött álló embert is láthatóvá tették. Tóth Károly olyan kezdeményezőként jelent meg, aki nem elégedett meg programok megfogalmazásával: munkatársakat keresett megvalósításukhoz, szakmai műhelyeket és közösségeket szervezett, vitákat kezdeményezett, és hosszú távon működő intézményi struktúrákat épített. Kritikai szemlélete nemcsak a politikai hatalommal, hanem saját közösségének rögzült gondolkodásmódjával és bevett közéleti gyakorlataival szemben is érvényesült.

Az *Autonómiakísértet* cím ennek az életműnek az egyik központi gondolatát sűríti magába. Az autonómia Tóth Károly írásaiban nem kizárólag közjogi vagy területi konstrukcióként jelenik meg. Egyszerre jelenti az egyén szellemi függetlenségét, a civil társadalom önszerveződését, a kisebbségi közösség intézményi önállóságát, valamint azt a képességet, hogy a közösség saját maga határozza meg érdekeit és fogalmazza meg céljait. A „kísértet" metaforája arra utal, hogy az autonómia igénye újra és újra megjelenik a közéleti gondolkodásban, miközben gyakorlati megvalósítása rendre politikai félelmekbe, fogalmi félreértésekbe és intézményi akadályokba ütközik.

A budapesti könyvbemutató egyik legfontosabb tanulsága az volt, hogy Tóth Károly munkássága nem pusztán a történeti emlékezet része. Az általa megfogalmazott kérdések – a kisebbségi közösség önállósága, az értelmiség társadalmi felelőssége, a civil önszerveződés lehetőségei, a tudományos intézmények függetlensége, valamint a kritikai nyilvánosság megőrzése – napjainkban sem veszítettek időszerűségükből. Az *Autonómiakísértet* ezért egyszerre olvasható életműösszegzésként, kordokumentumként és a jelen dilemmáival párbeszédet kezdeményező műként.